

Toplumun Koruyucu Aile Hizmetine Bakışı: Konya İli Örneği Community's View on Foster Family Service: The Case of Konya Province

Hasan Hüseyin TEKİN¹ * Merve TEKİN²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

² Uzm. Sosyal Çalışmacı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Konya Meram Gençlik Merkezi

ARTICLE INFO	ÖZET
<p>Makalenin Türü: Araştırma Makalesi</p> <p>Anahtar Sözcükler: Aile, Koruyucu Aile, Toplum</p> <p>Keywords: Family, Foster Family, Community</p> <p>Sorumlu Yazarlar Hasan Hüseyin TEKİN¹, Merve TEKİN²</p> <p>Adres: ¹Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü ²Uzm. Sosyal Çalışmacı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Konya Meram Gençlik Merkezi</p> <p>E-mail: ¹drhhhtekin@gmail.com ²shumervetekin@gmail.com</p>	<p>Dünyadaki bütün çocukların ailesiyle birlikte olma ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı vardır. Fakat günümüzde boşanma, yoksulluk, suçta sürüklenme gibi birçok nedenden dolayı çocuklar ailelerinden uzak kalabilmektedirler. Ailesinden uzak kalan çocukların kurum bakımına alternatif psiko-sosyal gelişimlerini destekleyecek bir bakım modeline ihtiyaçları vardır, bu ihtiyaca cevap verebilecek en uygun bakım modeli koruyucu aile hizmetidir. Koruyucu aile hizmeti en kısa tanımıyla korunmaya muhtaç çocuklara başka ailelerin ücretli veya ücretsiz geçici veya kalıcı olarak bakmasıdır. Ülkemizde çok bilinmeyen koruyucu aile modelinin bilinirliğini sağlamak kurum bakımı tedbiri olan çocukların aile sıcaklığını yaşayarak sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma koruyucu aile hizmetinin toplum tarafından bilinirliğini ve toplumun bu hizmete bakışını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Konya İlinde yapılan gönüllülük esasına dayalı bu nicel çalışmaya 300 kişi katılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama formu ile toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler frekans ve yüzdeler yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlarda, toplumun koruyucu aile hizmeti hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda topluma yönelik koruyucu aile hizmetlerine ilişkin bilgilendirme çalışmalarının yapılmasına ihtiyacın olduğu belirlenmiştir.</p>
	ABSTRACT
	<p>All children in the world have the right to be with their families and to live in a healthy environment. However, today, children may stay away from their families due to many reasons such as divorce, poverty, and involvement in crime. Children who are away from their families need a care model that will support their psycho-social development as an alternative to institutional care, and the most appropriate care model that can meet this need is foster family service. Foster family service, in its shortest definition, is the temporary or permanent care of children in need of protection by other families, paid or unpaid. Ensuring awareness of the foster family model, which is not well known in our country, is very important for children who are institutional care measures to develop in a healthy way by experiencing the warmth of the family. This study aims to reveal the community awareness of foster family service and the community's attitude towards this service. 300 people participated in this voluntary quantitative study conducted in Konya Province. The data were collected using the data collection form developed by the researcher. The data obtained from the study were analyzed by frequency and percentage methods. As a result, the society does not have enough information about foster family services and more informative studies are needed on foster family services.</p>

1. GİRİŞ

İnsan gelişiminde özel bir evre olan çocukluk dönemi, akademisyenler, toplum bilimciler, düşünürler, politikacılar, eğitimciler başta olmak üzere çocukla ilgilenen bütün profesyonellerin kendi penceresinden tanımlaya çalıştığı bir dönemdir (Sağlam ve Aral, 2016). İnsanoğlunun tarihsel yolculuğu boyunca çocukluk imgesi değişen toplumsal koşulların etkisinde kalarak değişmiş ve gelişmiştir. Orta Çağ'da sadece insanın yavrusu olarak görülen çocuk aydınlanma dönemiyle birlikte ilgi görmeye başlamış ve çocuklara yönelik sosyal politikalar ortaya çıkmıştır (Işıklı ve Kartepe, 2006).

Endüstrileşmeyle birlikte toplumu ilgilendiren en önemli sorunların başında korunmaya muhtaç çocukların bakımınıdır. Bu soruna çözüm olarak 19. yy'ın sonlarına kadar çocuklar genellikle kurum bakımı altına alınarak bakılmıştır. 1950'lere gelindiğinde ise modern psikoloji, psiko-analiz verileri ile kurum bakımının çocukların ruhsal sağlığına olan olumsuz etkileri anlaşılmış ve çocukların ailelerinin yanında yaşamlarını sürdürmelerinin daha uygun olduğu kabul edilmiştir (Üstüner ve ark. 2005). Osmanlı döneminde başlayan korunmaya muhtaç çocukların bakımının kurumsal temelde sağlanması Türkiye Cumhuriyeti döneminde aile yanında bakıma doğru evrilmiş ve kurum bakımının yerini tanıdık, akraba bakımı almıştır. Koruyucu aile modelinin doğmasında da bu kültür ve anlayış etkili olmuştur.

Türkiye'de evlatlık, besleme, süt çocukluk gibi geleneksel uygulamaları dışında çocuğun başka bir aile yanında bakımı ile ilgili ilk yasal düzenleme 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu ile yapılmış ve böylece koruyucu aile fikri resmiyet kazanmıştır (Koşar, 2008). Türkiye'de 1949'dan günümüze kadar var olan koruyucu aile hizmetinin gelişmesi için sürekli çaba sarf edilmiş fakat hizmet modelleri içinde ağırlığı çok düşük oranda kalmıştır (İlik, 2008).

Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik başat bakım modeli hala büyük oranda kurum bakımınıdır. Ancak koruyucu ailenin çocukların gelişimi ve bakımı için daha sağlıklı bir model olduğu da kabul edilmekte ve koruyucu aile sisteminin yaygınlaştırılması için çeşitli çabalar sarf edilmektedir. Bu çerçevede de 1960'lardan bu yana sistemin yaygınlaşması için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır; ancak koruyucu aile uygulamasının hala çok yetersiz bir düzeyde olduğu bilinmektedir (Karatay, 2017). Bu bağlamda bu çalışmada ilk olarak koruyucu aile hizmeti ile ilişkili olan unsurlar literatür düzeyinde ele alınmış ikinci bölümünde ise elde edilen bulgular ışığında koruyucu aile hizmetinin toplum tarafından bilinirliği ve toplumun bu hizmete bakışı ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK

Çocuk Hakları Kanununun 3. maddesine göre korunma ihtiyacı olan çocuk, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade etmektedir. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanuna göre, Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuktur. Aynı kanuna göre korunmaya ihtiyacı olan çocuklara için alınacak tedbirlerden biri de bakım tedbiridir. Bu tedbir çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi halinde, çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesini kapsamaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Her ne kadar kanun ile koruyucu aile hizmeti yasal bir zeminde dayandırılarak zorunlu hale getirilse de çocukların korunmasına yönelik güncel kabul çocuğun mümkün olduğunca kendi ailesi içinde kalmasıdır (Çifçi, 2009).

2.1. ÇOCUK REFAHI

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi istatistiklerine göre 2019 yıl itibarıyla, Türkiye nüfusu 82 milyon 3 bin 882 iken bunun 22 milyon 920 bin 422'sini çocuk nüfus oluşturmaktadır. 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Komisyonu Raporu'na göre, çocuklarının içinde bulunduğu başlıca riskler "yoksulluk, sağlık, köyden kente göç, eğitim ve diğer kamu hizmetlerinin dağılımı ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği" olarak sıralanmaktadır (TÜİK, 2009; DPT, 2006, Akt. Tekin, 2020).

Küresel düzeyde olduğu gibi ülkemizde de çocukları tehdit eden sorunlara yönelik politikalar geliştirilmekte ve bu politikalar çocuk refah sisteminin iskeletini oluşturmaktadır. Türkiye'nin benimsediği çocuk refah modeli, "Güney Avrupa Modeli" olarak bilinen, ailelere büyük sorumlulukların düştüğü bir modeldir. Bu modelde ailelerin işlevleri ve aile içi rolleri oldukça önemlidir. Bu modeli benimseyen diğer Akdeniz kültürü ülkeleri de (İspanya, İtalya, Yunanistan) ailenin sosyal ve toplumsal refahın artırılmasındaki önemine inanmaktadırlar. Güney Avrupa Modelini benimseyen bu ülkeler çocuk refahının artırılmasında ailenin desteklenmesini savunurken mevcut hizmetleri de bu anlayış doğrultusunda şekillendirmişlerdir (Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi Sonuç Raporu, 2014).

Türkiye'nin 2001 yılında imzaladığı "Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme" ile ilgili taraflar "kişiliğinin uyumlu gelişmesi için, çocuğun bir aile ortamında mutluluk, sevgi ve anlayışla yetişmesi gerektiğini, her devletin, çocuğun ailesinde kalmasını sağlayacak uygun tedbirleri öncelikli alması gerektiğini" resmi olarak kabul etmişlerdir. Bu kabulle birlikte Türkiye'nin aile bütünlüğünü sağlayacak tedbirler ve hizmetlere önem vermeye başladığı ve korunmaya muhtaç çocuklara yönelik aile odaklı hizmetlere yöneldiği görülmektedir.

2.2. KORUYUCU AİLE HİZMETİ

Koruyucu aile hizmeti çeşitli nedenlerle öz ailelerinin yanında kalmaları mümkün olmayan ve evlat edindirilemeyen çocukların gönüllü ya da ücretli yetişkin kişiler tarafından, devlet gözetimim altında, bakılmalarını amaçlayan bir modeldir. Koruyucu aile hizmetinin amacı korunma ve bakım altında bulunan çocuğun, karmaşık ve sorunlu olan dönemini örselenmeden geçirmesini ve normal hayatını devam ettirmesini sağlamaktır. Koruyucu aile, kurumla iş birliği içinde çocuğa, öz ailesi, okulu ve çevresiyle ilişkilerini devam ettirmelerini sağlayarak yardımcı olur.

Ülkemizde T.C. vatandaşı olup sürekli olarak Türkiye'de ikamet eden, 25-65 yaş aralığında bulunan, en az ilkokul mezunu, düzenli geliri bulunan, evli/bekar veya çocuklu/çocuksuz herkes (çocuğun biyolojik anne-babası ya da vasisi dışındaki kişiler) koruyucu aile olabilir. Koruyucu aile olmak isteyen bireyler ikamet ettikleri ildeki Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne dilekçe ile başvurabilecekleri gibi, e-devlet ve ebasvuru.aile.gov.tr adresinden de müracaat edebilirler. Koruyucu aile hizmetinin yakın çevre veya koruyucu akraba, geçici koruyucu, süreli koruyucu, uzmanlaşmış koruyucu olmak üzere dört modeli vardır. Koruyucu aile sisteminin sürdürülebilirliği için çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla koruyucu ailelere ekonomik destek verilmektedir. Ailelere çocuk başına 1.426 TL ödenmektedir. Çocuğun engelli olması durumunda bu rakam 1.5 katına çıkmaktadır (ACSHB - Koruyucu Aile (ailevecalisma.gov.tr)). Çocuklara gönüllü ya da ücretli bakmayı kabul eden kişi ya da ailelere "Koruyucu Aile" denilmektedir. 2020 yılı sonu itibarıyla 7.741 çocuk, 6.380 koruyucu aile yanında bakılmış, 1149 çocuk ise koruyucu aile yanına kalıcı olarak yerleştirilmiştir (ÇHGM, 2020).

Koruyucu aile hizmetine ihtiyaç duyan korunmaya muhtaç çocuk sayısı giderek artmaktadır (ÇHGM, 2020). Bu artışı ve talebi karşılayacak oranda koruyucu aileye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle toplumun geleceği olan çocukların korunmaya muhtaç çocuklar özelinde sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri için toplumun koruyucu aile hizmetine ilgi duyması ve bu hizmet hakkında bilgili olması gerekmektedir. Bu çalışma bu gerekliliğe yönelik somut bir durum analizi niteliği taşıdığından dolayı önem arz etmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Türü

Kesitsel ve tanımlayıcı türde nicel araştırma yöntemi ile tasarlanan çalışmanın amacı; toplumu oluşturan bireylerin koruyucu aile hizmetine ilişkin bilgi ve yaklaşımlarını Konya İli örneği üzerinden değerlendirilmesidir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örneklemini, Konya ilinde ikamet eden kolayda örneklem yöntemi ile ulaşılan 300 katılımcı oluşturmuştur. Kolayda örnekleme, evreni temsil eden örnek kitlenin araştırmacı tarafından belirlendiği tesadüfi olmayan örnekleme yöntemidir. Bu yöntem evrenden en kolay ve hızlı şekilde veri toplanmasını sağlar (Haşiloğlu ve ark., 2015). Koruyucu aile olma kriterlerinde 25-65 yaş arası sınırlamasının olması nedeniyle bu çalışmada katılımcılar 25-65 arası ile sınırlı tutulmuştur.

3.3. Veri Toplama Aracı ve Yöntemi

Çalışmada veri toplamak için literatür incelemesi sonucunda araştırmacı tarafından oluşturulan veri toplama formu kullanılmıştır. Bu form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; katılımcıların demografik bilgileriyle ilgili sorular, ikinci bölümde koruyucu aile hizmeti ile ilgili sorular yer almaktadır. Veriler katılımcılarla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Araştırmanın verileri 01.09.2019-01.10.2019 tarihleri arasında Konya İl merkezinde yer alan Kültür Park alanında toplanmıştır.

3.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın niceliksel sonuçları ortalama ve standart sapma ile kategorik sonuçları ise sayı (n) ve yüzde (%) olarak gösterilmiştir. Veriler tanımlayıcı istatistik frekans ve yüzdeler üzerinden SPSS 21.0 istatistiksel paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Tanımlayıcı Bulgular

Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların tanımlayıcı özelliklerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Tanımlayıcı bulguların verildiği Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışmaya dahil olan katılımcıların yaş ortalamasının $41,72 \pm 1,21$, minimum 25, maksimum 78 yaş olduğu görülmektedir. %53,3’ü kadın, %46,7’si erkek olan katılımcıların %54 ile en çok il merkezinde sonra sırası ile %28,4 ile ilçe merkezinde ve %17,6 ile köyde doğup büyüdüğü görülmektedir. Aynı tabloda katılımcıların %36,3’ünün yüksekokul-üniversite düzeyinde, %31,3’ünün lise düzeyinde, %10,7’sinin ortaokul, %17,7’sinin ilkokul düzeyinde eğitime sahipken %4’ünün okuryazar olduğu görülmektedir. Çalışmaya dahil olan bireylerin %67,7’sinin evli iken %32,3’ünün bekar olduğu; %59,3’ünün çocuk sahibi iken %40,6’sının çocuk sahibi olmadığı saptanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş	Min:25, Ort:41,72 $\pm$ 1,21, Maks:78	N	%
25-30		79	26,4
30-41		91	30,3
41-50		44	14,6
51-60		58	19,4
60 ve yukarı		28	9,3
Cinsiyet			
Kadın		160	53,3
Erkek		140	46,7
Doğup-Büyüdüğü Yeri			
il		162	54,0
ilçe		85	28,4
Köy		53	17,6
Eğitim Durumu			
Okuryazar		12	4,0
İlkokul		53	17,7
Ortaokul		32	10,7
Lise		94	31,3
Yüksekokul-Üniversite		109	36,3
Medeni Durumu			
Bekar		97	32,3
Evli		203	67,7
Çocuk Durumu			
Var		178	59,3
Yok		122	40,6
Toplam		300	100

4.2. Koruyucu Aile Hizmetine İlişkin Bulgular

Anket formunun ikinci bölümünde katılımcıların koruyucu aile hizmetine ilişkin bilgi ve bu hizmete yönelik bakış açılarını ortaya koyacak sorulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda Tablo 2’ye bakıldığında çalışmaya dahil olan katılımcıların %83’ünün koruyucu aile hizmetinin ne olduğunu bilmedikleri, %17’sinin ise bu hizmetin ne olduğunu bildikleri görülmektedir. Koruyucu aile hizmetinin ne olduğunu bilen katılımcıların çoğunun (%49,4) bu hizmet internet, sosyal medya vb. kanallardan öğrendiği, ardından televizyon, gazete,

dergi vb. (%23,1) kaynakların geldiği, bunu %15,9'luk oranla akraba, arkadaş, komşu gibi yakın çevreye dayalı bilgi kaylarından öğrendiği saptanmıştır. Çalışmaya dahil olan katılımcıların %44'ünün koruyucu aile hizmetini "Korunmaya muhtaç çocuklara başka ailelerin ücretli veya ücretsiz geçici veya kalıcı olarak başka ailelerin bakmasıdır." olarak bilirken, %34,3'ünün "Korunmaya muhtaç çocukların evlatlık olarak verilmesidir." olarak bildikleri, %21,7'sinin ise "Korunmaya muhtaç çocuklara başka ailelerin para ve giysi yardımı yapmasıdır." olarak bildiği görülmüştür. Katılımcıların %60,6'sı koruyucu aile hizmetinin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından verildiğini, %20,4'ü yerel yönetimler (valilik, kaymakamlık vb.), %10,7'sinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verildiğini düşünürken, %8,3'ünün ise hizmetin hangi kurum ve kuruluş tarafından verildiğini bilmedikleri saptanmıştır. Son olarak, çalışmaya dahil olan bireylerin %82,4'ünün koruyucu aile hizmetinin toplum tarafından yeterince bilinmediğini düşünürken, %17,6'sının bu hizmetin toplum tarafından yeterince bilindiğini düşündükleri görülmüştür.

Tablo 2. Koruyucu Aile Hizmetine İlişkin Bilgi Durumu (N:300)

Koruyucu aile hizmetini biliyor musunuz?	N	%
Evet	164	17,0
Hayır	136	83,0
Koruyucu aile hizmeti ile ilgili bilgilerinizi nereden edindiniz?	n:164	%
Televizyon, gazete, dergi vb.	38	23,1
İnternet, sosyal medya vb.	81	49,4
Akraba, arkadaş, komşu vb.	26	15,9
Kendi araştırmalarım sonucu	19	11,6
Sizce koruyucu aile hizmeti nedir?	N	%
Korunmaya muhtaç çocuklara başka ailelerin ücretli veya ücretsiz geçici veya kalıcı olarak başka ailelerin bakmasıdır.	132	44,0
Korunmaya muhtaç çocukların evlatlık olarak verilmesidir.	103	34,3
Korunmaya muhtaç çocuklara başka ailelerin para ve giysi yardımı yapmasıdır.	65	21,7
Koruyucu aile hizmeti hangi kurum/kuruluş tarafından verilir?	N	%
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	182	60,6
Yerel Yönetimler (Valilik, Kaymakamlık, Belediye)	61	20,4
Millî Eğitim Bakanlığı	32	10,7
Bilmiyorum	25	8,3
Sizce koruyucu aile hizmeti toplum tarafından yeterince biliniyor mu?	N	%
Evet	53	17,6
Hayır	247	82,4

Tablo 3.'e bakıldığında katılımcıların %49,6'sı herhangi bir nedenle öz ailesi tarafından bakılamayan bir çocuğa bir başka ailenin bakmasının uygun olduğunu düşünürken, %35'inin bunun uygun olmadığını düşündüğü, kalan %15,4'ünün ise bu konu hakkında herhangi bir fikrinin olmadığı görülmektedir. Çalışmaya dahil olan katılımcıların %62'sinin koruyucu aile olmayı istemediği, %32,6'sının ise koruyucu aile olma noktasında istekli oldukları görülmüştür. Koruyucu aile olmak isteyen katılımcıların %33,7'sinin "Kimsesiz yardıma muhtaç bir çocuğa destek olmak için", %30,6'sının "Ekonomik gelir sağlamak için", %24,4'ünün "Çocuk sahibi olmadığım için", %11,3'ünün ise "Manevi nedenlerle (Sevap, vicdanı sorumluluk vb.)" gerekçelerden dolayı çocuk sahibi olmak istedikleri görülmüştür. Koruyucu aile olmak istemeyen katılımcıların %41,6'sının "Başkasına ait bir çocuğa bakmak istemem", %31,2'sinin "Çocuğun sonunda geri dönmesi beni üzer", %20,8'i "Yakın çevrem tepkisinden çekinirim", %6,4'ünün ise "Dinen doğru olmadığını düşünüyorum" gerekçelerinden dolayı koruyucu aile olmayı düşünmedikleri saptanmıştır. Katılımcıların %56'sının koruyucu aile olmaları durumunda 0-6 yaş arası, %8,3'ünün 7 yaş ve üzeri yaş grubunda yer alan çocukları isteyecekleri, %35,7'sinin ise herhangi bir yaş ayrımı yapmayacakları saptanmıştır. Çalışmaya dahil olan katılımcıların koruyucu aile olmaları durumunda %31,7'sinin kız, %27,3'ünün erkek çocuk isteyeceği, %41'inin ise herhangi bir cinsiyet ayrımı yapmayacağı görülmüştür.

Katılımcıların %66,3'ünün koruyucu aile olması durumunda bu hizmeti ücretli olarak yapmayı tercih edeceği, %33,7'sinin ise bu hizmeti ücretsiz gönüllü olarak yapmayı tercih edeceği saptanmıştır. Son olarak, katılımcıların %78,3'ünün bu çalışma sürecinde koruyucu aile hizmeti konusunda farkındalık kazandığı, %21,7'sinin ise herhangi bir farkındalık kazanmadığı görülmüştür.

Tablo 3. Koruyucu Aile Hizmetine Yaklaşım (N:300)

Herhangi bir nedenle öz ailesi tarafından bakılmayan bir çocuğa başka bir aile bakmalı mı?	N	%
Evet	149	49,6
Hayır	105	35,0
Fikrim Yok	46	15,4
Koruyucu aile olmak ister misiniz?	N	%
Evet	98	32,6
Hayır	202	67,4
Neden koruyucu aile olmak istersiniz?	n:98	%
Çocuk sahibi olamadığım için	24	24,4
Kimsesiz yardıma muhtaç bir çocuğa destek olmak için	33	33,7
Ekonomik gelir sağlamak için	30	30,6
Manevi nedenlerle (Sevap, vicdani sorumluluk vb.)	11	11,3
Neden koruyucu aile olmak istemezsiniz?	n:202	%
Başkasına ait bir çocuğa bakmak istemem	84	41,6
Çocuğun sonunda geri dönmesi beni üzer	63	31,2
Yakın çevrem tepkisinden çekinirim	42	20,8
Dinen doğru olmadığını düşünüyorum	13	6,4
Koruyucu aile olsanız kaç yaş aralığında çocuk istersiniz?	N	%
0-6 yaş	168	56,0
7 yaş ve üzeri	25	8,3
Herhangi bir ayırım yapmam	107	35,7
Koruyucu aile olsanız hangi cinsiyetten çocuk istersiniz?	N	%
Kız	95	31,7
Erkek	82	27,3
Herhangi bir ayırım yapmam	123	41,0
Koruyucu aile olsanız bu hizmeti nasıl yürütürsünüz?	N	%
Ücretli	199	66,3
Ücretsiz	101	33,7
Bu çalışma sizde koruyucu aile hizmeti konusunda bir farkındalık yarattı mı?	N	%
Evet	235	78,3
Hayır	65	21,7

5. TARTIŞMA

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların kurum bakımına alternatif bir model olan koruyucu aile hizmet modeli çatısı altında bakılmaları çocukların sağlıklı gelişimleri için önemlidir. Bu hizmet modelinin işlevsel olabilmesi için toplum tarafından bilinirliğinin artırılması ve talep görmesi gerekmektedir. Koruyucu aile hizmetine toplumun bakışının ortaya koymayı amaçlayan çalışmada elde edilen bulgulardan ilki;

Çalışmaya dahil olan katılımcıların çoğunluğunun herhangi bir nedenle öz ailesi tarafından bakılmayan bir çocuğun bir başka aile yanında bakılmasının uygun olduğunu düşündüklerinin belirlenmesidir. Kuş (2014) çalışmasına dahil olan

katılımcıların %81'i öz ailesi tarafından bakılmayan bir çocuğa bir başka ailenin bakabileceğini, %18'i ise bakamayacağını belirtirken, %1'i se konu hakkında herhangi bir fikri olmadığını belirtmiştir. Çalışmamızdan elde edilen bulgular literatürde yer alan bilgiler ile örtüşmektedir. Toplumun büyük bir kesimi herhangi bir nedenle öz ailesi tarafından bakılmayan bir çocuğa bir başka ailenin bakabileceğini düşünmektedir.

Katılımcıların büyük bir kesiminin koruyucu aile hizmeti hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve çalışma sürecinde bilgi sahibi oldukları sonucuna varılmıştır. Ayrıca katılımcıların çok büyük bir kısmının koruyucu aile hizmetinin toplum tarafından bilinmediğini düşündükleri görülmüştür. Kuş (2014) çalışmasına dahil olan katılımcıların %21 koruyucu aile hizmet modelini ilk kez çalışma anında anket aracılığıyla duyduklarını, %58'i biraz bilgilerinin olduğunu, %21'inin ise yeterince bilgili olduklarını ortaya koymuştur. Yıldırım ve Hız (2020) çalışmalarında koruyucu aile hizmetinin ülkemizde yeterince bilinmediğini vurgulamışlardır.

Koruyucu aile hizmeti hakkında bilgi sahibi olan katılımcıların bu bilgiyi çoğunlukla internet, sosyal medya vb. kaynaklardan, ikincil olarak ise televizyon dergi gibi kaynaklardan edindikleri görülmüştür. Baysal'ın (2017) çalışmasına dahil olan katılımcıların ilk sırada %24 ile tanıdıklar aracılığıyla ardından %16,4 oranı ile internet aracılığı ile koruyucu aile hizmetini öğrendiklerini saptamıştır. Şahin (2019) çalışmasına dahil olan katılımcıların koruyucu aile hizmetini internet, tanıtım programları, başka bir koruyucu aile gibi kaynaklardan öğrendiklerini ortaya koymuştur.

İnsanların çocuk sahibi olamama, kimsesiz yardıma muhtaç bir çocuğa destek olma, ekonomik gelir elde etme ve manevi nedenlerden dolayı koruyucu aile olmak istedikleri görülmüştür. Tezel ve arkadaşlarının (2018) çalışmalarına dahil olan katılımcıların çocuk sahibi olamama, muhtaçlık durumuna düşen yakın akraba çocuğuna sahip çıkma, ekonomik destek alma, toplumsal bir sorumluluğu getirmek gibi nedenlerle koruyucu aile olduklarını ortaya koymuştur. Koruyucu aile olma noktasında insanları motive eden en önemli kaynaklardan biri de toplumsal sorumluluk olarak bir çocuğun yaşamında değişiklik yaratma arzudur (Certel, 2019). Çocuk sahibi olamayan bireylerin çocuk sahibi olmalarının tek yolunun evlat edinme olmadığı, öksüz ve yetim çocuklara yardım etmenin önemli bir yolunun da koruyucu aile hizmet modeli olduğu ve ekonomik olarak aile bütçelerine katkı sağlayan bir hizmet modeli olduğu toplumsal bilgilendirmelerde vurgulanmalıdır.

Toplumdaki bireylerin başkasına ait olan bir çocuğa bakmak istememe, kendi çevresinden çekinme, çocuğun bir gün gidecek olması ve dini kaygılar gibi nedenlerden ötürü koruyucu aile olmak istemedikleri görülmüştür. Yıldırım ve Hız (2020)'in çalışmasına katılan koruyucu aileler toplumsal ön yargılar ve ön yargılı davranış, tutumlardan dolayı mağdur olduklarını belirtmişlerdir. Yıldırım ve Hız (2020), çalışmalarında koruyucu ailelerin karşılaştıkları önemli sorunlardan birinin de koruyucu aile hizmetinin toplumun genel dini inanış ve tutumları ile örtüşmemesinden kaynaklı sorunlar olduğuna vurgu yapmışlardır. Korunma ihtiyacı olan çocuğun öz ailesiyle görüşmesi ve duygusal bağının sürdürülmesi şartıyla geçici süre koruyucu aile tarafından sevgi ve merhametle himaye edilmesinin İslam hukuku açısından da desteklenebilecek bir uygulama olduğu düşünülmektedir (Görgülü, 2014). Toplumsal ön yargı ile yanlış dini inanışların değiştirilmesi için sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar ve din adamlarına sorumluluk düşmektedir.

2016 yılı Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre Türkiye'de koruyucu aile olmak isteyen bireylerin oranı %30,4 iken koruyucu aile olmayı istemeyenlerin oranının %53,5 olduğu dikkat çekmektedir. %16,1'lik kesim ise koruyucu aile olmaya ilişkin bilgisinin bulunmadığını ifade etmektedir. Aile Yapısı Araştırmasında, doğal yöntemlerle çocuğu olmayan çiftlerin çözüme ilişkin algı sonuçlarına bakıldığında ise Türkiye genelinde %81'lik bir kesim koruyucu aile olmaya olumlu yaklaşmaktadır.

Katılımcıların büyük bir kısmının koruyucu aile olmaları durumunda 0-6 yaş aralığındaki çocukları tercih edecekleri görülmüştür. Erdal (2014) çalışmasında koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların yaş dağılımlarının ağırlıklı olarak 0-4 yaş aralığında yer aldığını, ergenlik dönemi olarak bilinen ve kimlik bulma krizi sorunlarının yanında farklı uyum problemlerinin de sıkça görüldüğü 15-19 yaş arası çocukların çok az tercih edildiklerini ortaya koymuştur. Barış (2019) çalışmasına dahil olan katılımcıların en çok (%71,6) 0-6 yaş arası çocukları tercih ettiklerini saptamıştır. Yetişkinler için küçük çocukların daha sevecen geldiği ve bu nedenle vicdanı olarak daha çok etkileyici olduğu bundan dolayı küçük çocukların daha çok tercih edildikleri düşünülebilir.

Çalışmaya dahil olan bireylerin koruyucu aile olmaları durumunda çoğunlukla kız çocukları tercih ettikleri görülmüştür. Türk toplumunda geleneksel ataerkil aile yapısında çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin öncelikli olarak erkek çocuk istedikleri bilinmektedir. Bu kültür tarım toplumu kültürünün kuşaklar arası aktarımının sonucu etkinliğini halen korumaktadır. Koruyucu aile modelinde ise bu tutumun tersine bir yönelim söz konusudur. Koruyucu aile yanına

yerleştirilen çocukların cinsiyet dağılımına bakıldığında ağırlıklı olarak kız çocukların varlığı dikkat çekmektedir (Erdal, 2014). Baysal (2017) çalışmasına dahil olan katılımcıların %72 gibi büyük bir oranla kız çocuk, %18,2 gibi bir oranla erkek çocuk tercih ettiklerini ve %9,8'unun ise cinsiyet tercihi belirtmediğini saptamıştır. Çalışmamızdan elde edilen bulgular literatürde yer alan bilgilerle örtüşmektedir.

Katılımcıların çoğu koruyucu aile olmayı bir ücret karşılığında yapabileceklerini belirtmişlerdir. Yıldırım ve Hız'ın (2020) çalışmasına dahil olan katılımcılar koruyucu aile olmanın karşılığında verilen ücretin önemine ve ücretin yetersiz olduğuna vurgu yapmışlardır. Baysal'ın (2017) çalışmasında dahil olan koruyucu ailelerin %98,2'sinin koruyucu aile olma karşılığında ücret aldıkları yalnızca %1,3'ünün bu ücreti istemediği görülmüştür. Şahin-Gökdoğan (2019) çalışmasına dahil olan koruyucu ailelerin %86'4'ünün koruyucu aile olma karşılığında ücret aldıklarını ortaya koymuştur. Koruyucu aile karşılığında verilen ücretin koruyucu aile hizmetine olan ilgi ve talebi etkilediği söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Değişen toplumsal dinamikler ve sosyal yapıdaki bozulmalarla birlikte bireyler yaşamsal krizlerle daha sık karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kriz dönemlerinden en çok zarar gören incinebilir grupların başında gelen çocukların asgari zararları süreci atlatabilmeleri sağlıklı nesillerin ve toplumların inşası için oldukça önemlidir. Bu başarı yalnızca bireysel ve toplumsal çabalarla elde edilebilecek bir başarı değildir. Bu nedenle devletin de gelecek toplumun inşası sürecinde elini taşın altına koyması ve insan odaklı sosyal politikalar bağlamında koruyucu ve önleyici hizmetleri geliştirmesi gerekmektedir.

Özellikle çocukluk döneminde yaşanan travmaların ileriki dönemlerde olumsuz çıktılarının olacağı ve bireyin psiko-sosyal sağlığını olumsuz etkileyeceği bilinmektedir. Çeşitli nedenlerle aileden ayrı kalmak ve büyümek zorunda olmak da travmaya sebep olabilecek bir durumdur. Bu nedenle devletin sosyal politika planlama sürecinde bu özel gruba yönelik planlamalar yapması da kaçınılmazdır. Çocuğun psiko-sosyal gelişiminde eksikliklere neden olabilecek kurum bakımı modeline alternatif olarak geliştirilen koruyucu aile hizmeti günümüzde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik geliştirilmiş olan en yararlı bakım modelidir.

Koruyucu aile modelinin başarısı şüphesiz ki toplumun bu hizmete yönelmesiyle doğrudan ilişkilidir. Fakat çalışmadan elde edilen sonuçlarda da görüldüğü üzere koruyucu aile hizmetinin bilinirliği ve hizmete yönelik talep arzulanan düzeyde değildir. Koruyucu ailelere ücret ödenmesi her ne kadar bu hizmeti cazip hale getirirse de mevcut durum halen korunmaya ihtiyacı olan çocukların ihtiyaçlarını tamamiyle karşılamaya oldukça uzaktır.

Koruyucu aile hizmeti her ne kadar yararlı bir hizmet olsa da unutmamak gerekir ki bir çocuk için en iyi gelişim gösterebileceği yer ailesinin yanındır ve bu nedenle koruyucu aile hizmeti öz ailenin yerine geçecek alternatif bir model değil, öz ailenin eksikliğini hafifletecek yardımcı bir destek modelidir. Sonuç olarak koruyucu aile hizmetini destekleyen politikaların en önemli ayağını ailelerin parçalanması ve dağılmasına neden olan yoksulluk, aile içi şiddet, boşanma, suça bulaşma, alkol ve madde bağımlılığı gibi sosyal sorunları önleyecek politikaların geliştirilmesidir.

Bilgilendirme

Birinci yazar çalışmanın tasarlanması, verilerin analiz edilmesi ve literatürün hazırlanmasına katkı sağlamış ve yayın sürecini yürütmüştür. Sorumlu yazardır.

İkinci yazar literatürün hazırlanması ve verilerin toplanarak düzenlenmesi süreçlerine katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Baysal, A.E. (2017). Koruyucu Aile Uygulamaları ve Sonuçları: İstanbul Örneği. Yüksel Lisans Tezi. Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Certel, N. (2019). Koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu ailelerin bu modele ilişkin deneyim ve değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 147-165.
- Çifçi, EG. (2009). Türkiye'de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(19), 53-66.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.
- Erdal, L. (2014). Türkiye'de sosyal politika ve koruyucu aile hizmet modeli. *Sosyoekonomi*, 22(2), 70-192.

- Görgülü, Ü. (2014). Koruyucu aile uygulamasının İslam hukuku açısından değerlendirilmesi. *Journal*
- Haşıloğlu, S. B., Baran, T., & Aydın, O. (2015). Pazarlama araştırmalarındaki potansiyel problemlere yönelik bir araştırma: Kolayda örnekleme ve sıklık ifadeli ölçek maddeleri. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, (1), 19-28.
- Işıkcı, YM, & Karatepe, S. (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 69-100.
- İlik, B. (2008). Koruyucu Aile Tanıtım ve Yaygınlaştırılması Kampanyası. Erol, N. (Ed.), *Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı içinde*, (17-24). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayını, Yayın No:6. Ankara
- Karatay, A. (2017). Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 389-427.
- Koşar, N.G. (2008). Türkiye’de Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Sistemlerinin Dünü, Bugünü, Yarını. Erol, N. (Ed.), *Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı içinde*, (7-17). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayını, Yayın No:6. Ankara
- Kuş, S. (2014). Koruyucu Aile Hizmeti ve Toplumsal Farkındalık: Çanakkale Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Şahin-Gökdoğan, E. (2019). Koruyucu Ailelerin Koruyucu Aile Hizmetine İlişkin Değerlendirmeleri: Zonguldak İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşdemir-Yiğitoğlu, G., Kıray-Vural, B. ve Körükçü, Ö. (2020). Koruyucu ailelerin kişilik özelliklerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1417-1436.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2014). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi Sonuç Raporu, Özel Ofset, Ankara.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). Nasıl Başvuru Yapılır? ACSHB - Koruyucu Aile (ailevecalisma.gov.tr) 01.10.2020
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü İllere Göre Koruyucu Aile İstatistikleri. <https://ailevecalisma.gov.tr/koruyucuaille/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri/> 01.10.2020
- Tekin, H.H. (2020). Çocuk Refahı ve Sosyal Politika. İçinde: Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet. Editör: Doğa Başer. Nobel, Ankara.
- Tezel, Z., Demirel, B., & Şahin Kaya, Z. (2018). Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi. *Mugla Sitki Kocman University Journal of Social Sciences*, 43.
- Üstüner, S., Erol, N. & Şimşek, Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 2005.
- Yıldırım, S., & Hız, Ö. (2020). Koruyucu ailelerin sorunları Denizli ili örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 185-202.